

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԽԵՆՔԵՐ

«Սրբազան Խենթեր» Հասկացողութիւնը պրոտեստմանն մէջ երեւան եկաւ երբ Հայութիւնը կտրուեցաւ ու գրկուեցաւ իր ենթահողմէն ու մայր անուցիչէն, տարտղ նուեցաւ ի ակիւռն աշխարհի, եւ տասնեակ տարիներու ընթացքին, որոշ երկիրներու մէջ (մանաւանդ արեւմտեան) սկսաւ կորսնցնել իր երբեմնի Հետաքրքրութիւնը՝ Հայութեան, Հայրենիքի, Հայ լեզուի, Հասարակութեան մշակոյթի Հանդէպ: Ահա ճիշդ այդ ատեն էր, որ Հրապարակ եկան կարգ մը գիտակից, խղճամիտ ու Հաւատարիմ Հայեր, որոնք խիստ մտահոգ այս ահագանելիչ ու կորուսաբեր իրավիճակով, տիւ եւ գիշեր, բանիւ եւ գործով, սկսան շեփոթահարել Հայ մշտական արժէքներն ու գեղեցկութիւնները եւ կանխատեսել մտադուռ վտանգը ու ծագումը, կործանումը ու ի սպաս կորուստի: Սրբազան Խենթեր՝ Թրժուած Հայ շունչով ու դաստիարակութեամբ անտեղիտակի ուղիով, առաջինը եղան պարզ ելու չնահանջելու դրօշը: Ի գին իրենց Հանդատեան ու Թանկազին արեան, անոնք Հոգեւոր պատերազմ մղեցին ընդդէմ օտազութեան, յուսալքութեան եւ ինչու չէ, նաեւ՝ ընդդէմ գործնականութեան: Զայս ըսելով, կ'ուզենք շեշտած ըլլալ որ սրբազան Խենթերը գաղափարապաշտ ու մանաւանդ անգործնական մարդիկ էին, որոնց մտաւեւեռմը կտրուակութեամբ Հայութեան ամբողջականութիւնը եւ Հայ մշակութային արժէքներու անհպելիութիւնը սպառնալի էր: Այս բարձր ու տեսլապաշտ խումբ մը մարդիկ խնայեալ սրբաւ մղեցին իրենց վեմը, սոցաւական ու Հայրենասիր գաղափարները տարածելու Համար: Իրական աշխարհի գործնական, իրապաշտ ու Հանդատաւոր մարդիկ դիտեցին Թատերական այս գեղարուեստի քամահրանքով ու Հեղեանքով եւ Հոմերական կուշտ ծիծաղ մը արձակեցին: Հակառակ բոլոր ծաղրուծանակին, արհամարհանքին, նշուակին, յուսահատեցողիչ ու յուսալքիչ խօսքերուն ու խիստ քննադատութեան, սրբազան Խենթերը գապանակութեամբ, գրահութեամբ ու գօտեպնդութեամբ իրենց Հասարակութեան վճռակամութեամբ եւ անընկճելիութեամբ, ընդամէն էին նեղ, գոշերով ու խռթնով լի գծապատկոյն ուղիներ եւ ուխտած էին այդ վճռորոշ օրերուն լսելի դարձնել իրենց անմար ձայնը եւ գգալի դարձնել իրենց մագնիսական ներկայութիւնը յանուն Հայութեան յանրաժողովրդական: Ահա այսպիսի մտադատելիքով, ձգտումով, սոցաւական իդէալով ու տենչով տողորմութեամբ էին անոնք: Վերջիններս, յարշտակութեամբ ու կլանութեամբ էին այն Հիմնական ու առանցքային գաղափարով, որ մեր լինելութիւնը եւ մշտապատկոյթիւնը սպառնալիչ ու Համար Հարկ է դիմել մահէն միջոցով: Ոմանք Հայ գրական, այլք՝ կրթական, դաստիարակչական, եկեղեցական, պրոտեստի ու մշակոյթի այլ մարդ երէն ներս կը ցուցաբերէին խորին Հետաքրքրութիւն, գերազոյն ճիշդ, նախքան եւ գոհարելութիւն: Հայաստանական առաքելութիւնը այսօր եւս կը շարունակուի: Սրբազան Խենթեր կը շարունակեն Հայերէն խօսիկ, քաղաքիկ, գրիկ, կարգապահ, Հայերէն սրբակցնել, Հայերէն երգել ու սոյթել, պրոտեստի ու ատեղծագործել: Այլ խօսքով, անոնք կը գրադին Հայակերտում, Հայ մշակոյթով, Հայ պրոտեստի պարով, երաժշտութեամբ, Հայ Թերթ ու գիրք Հրատարակելով, Հայ ապագայ սերունդ պատրաստելով: Անոնց Հետաքրքրութեան ու գործըրախնայի միակ առարկան Հայութիւնն է: Անոնց մտահոգութեան ծիրը կ'ընդգրկէ լոկ Հայութիւնը՝ իր վերքերով ու ցաւերով, յաջողութիւններով ու իրազարծումներով:

Իր ժամանակ երբ մեր սոցալիստ, եկեղեցական ու մշակութային կեանքէն ներս կը սփռէր ընդհանուր եռուզեռ, ուղեւորութիւն, որով Հետեւ Հայեր անտած ու դաստիարակութեամբ իրենց ցեղային ինքնութեամբ ու գերընտիր յասակութիւններով, աւրը սիրով ու խորին գիտակցութեամբ ու պարտաճանաչութեամբ փառած էին սոցալապահականութեան ու արժէքապահական նախնական ու շարժական աշխատանքին: Անոնց նախանձախնդիր ուղին յոյժ գովելի էր ու օրինակելի, վտանգի առհասական բնոյթ ունէր: Մեր նախահայրերէն ժառանգած էին բժախնդրութիւն ազգային ու եկեղեցական արժէքներու եւ ըմբռնումներու Հանդէպ: Այս Համբարակելի

Հոգին շարունակուեցաւ ընդհուպ մինչեւ մեր ծնողները, յղմէհետէ ակառ զգալիօրէն նուազիւ եւ գրեթէ անհանալ:

Արեւմտեան այս հեռաւոր ավերտն վրայ, տեղական պայմաններէն ելլելով, եւ նամանաւնդ, բնիկ կամ տեղացի ժողովուրդին մշակոյթը գերազնահատելով եւ մենք զմեզ ստորակայութեան բարոյոյթէն տառապեցնելով, կամաւորապէս փուլ բերած ու խորտակած ենք մեր ճշմարիտ ու հարազատ ինքնութեան պատկէշներն ու պարիսպները, եւ Հովին տուած մեր ճակատագիրը կ'ուղղուինք դէպի բացարձակ անորոշութիւն ու միզուցէ նոյնիսկ անդարձ կորուստ: Մեր տեղատուութիւնը հետզհետէ կը դառնայ աներկբայ, անվիճելի ու տոյգ: Այս կատաղիօրէն ծաւալող վայրը նիթացը, ցաօք պոփի, դարձած է համընդհանուր երեւոյթ: Մեր անտարբեր աչքերուն առջեւ, մէկ առ մէկ կ'իյնան մեր հասարչի միջնարեղի քաջարի թիկնապահները, հաւատարիմ եւ ուխտեալ մարտիկները, որոնք դարբերով, արթուն մտօք, աղի արցունքով ու պատուական արիւնով պաշտպանած էին իրենց անարի ամբողջը, կրթութեան օճախը, եւ բարձր պահած էին իրենց ազգային հաստատօքը, դրօշը, նկարագիրը, սււնդական պատկանելիութիւնը: Նահանջը որ կը կատարուէր, տեղի կ'ունենար գիտակցութեամբ ու անգիտակցութեամբ: Ոմանք յօժարութեամբ ու անտարբերութեամբ կ'անջատուէին մայր երակէն, այլք՝ անբարեկամ ստա պայմաններու բերումով: Երկու պարագաներուն ալ, անոնք հայոց ծոցէն փրցուած, տեղահանուած, արմատախուած հարազատ զաւակներն էին, որոնք այսպէս թէ այնպէս, կ'երթային գրկելու ցուրտ ու մութ իրականութիւնը օտարութեան: Այս դառն ու դժիւմ, ողբալի ու ցաւալի իրականութեան իրազեկ ու մշտարթուն սակաւթիւ անհատներ, որոնք չփախաբեցան կուլ երթալ զօրուոր յորձանքին, ջանացին պատուար բարձրացնել ու թումբերով կասեցնել ամեհի հոտանքը օտարացման՝ ամուր կառչելով իրենց հիմքին, համոզմունքին, սկզբունքին ու գաղտնաբանին: Այս սակաւթիւք, ըլլան անոնք աշխարհական թէ եկեղեցական, առաջնորդուելով իրենց առողջ բնազդով, ազգային լուսաւոր գաղտնաբանով, վառ պահեցին իրենց Հոգիներու նախնական կանխեղը եւ անչեղօրէն ու անխախտօրէն ուղղեցին իրենց հայեացքը դէպի շողշողուն հորիզոնը հայութեան:

Քաջարի սպասարկուներու թիւը հետզհետէ կը նուազի այսօր սակայն, որովհետեւ գոյութենամարտը որ կը մղուի ամէն ճակատներու վրայ, ունի իր լուրջ խոչընդոտներն ու մարտահրաւերները: Ոչինչ կրնայ կասեցնել սակայն այս փոքրաթիւ խումբին պայքարը: Անոնք մշտական ուղորտմի մէջ են, վասնզի տեսիլքի մարդիկ են, ունին շինջ ու աւարտ երազներ, որոնք պիտի իրականանան կը ձգտին անկախելիին, որ կարելի պիտի դառնայ իրենց անվհատ կամքին ու կորովին շնորհուհին ու գեր ընկրկիլ, որովհետեւ վայել չէ անոնց քաջազնական ոգիին. չեն կրնար ընդունիլ պարտութիւն, վասնզի իրենց մայր սնուցիչը եւ ներշնչողը հայրենիքն է. կը ձգտին կատարելութեան, քանզի տեսլականով սոսկորուած են. չեն քննադատեր, լուելեայն կ'աշխատին. փառասիրութենէ չեն տառապիր, անոնց նշանաբանն է ծառայութիւն եւ համեատութիւն: Միով բանիւ, անոնք անգործնական մարդիկ են այս գործնական աշխարհին մէջ: Այլ խօսքով, անոնք սրբազան խենթեր են, որոնք կորանցուցած հանգիստ ու հաճոյք, անձնատուր եղած իրենց վեհ գաղտնաբանին, իրենց երջանկութեան ու Հոգեկան բաւարարութեան սկունքները կը փնտտեն իրենց սուրբ գաղտնաբաններու գործադրութեան մէջ: Այս սրբազան խենթերը ու ժգին տեղմած ու խցանած իրենց սկանջները սրտաբան աշխարհի իդացուցիչ ու մահատիւ ուղտանջներուն, եւ աչքերնին պիտի փակած ի դիմաց աներկբայ գահավիժման, ամենայն նախաւորութեամբ ու պաշտօնաւորութեամբ կը շարունակեն իրենց ազգային սուսքելութիւնը: Քաջ տեղեակ են որ կը նաւարկեն հոտանքն ի վեր. կը գիտակցին որ իրենց բազուկները հետզհետէ կը թուլանան ու իրենց թիկերը կը յամբաւանան, բայց անոնք անընդունակ են կրելու վերջնական ամօթալի պարտութիւն, որովհետեւ այդ գէմ է իրենց ազգային ուրծանապատուութեան ու մահաւանդ խոտոր կը համեմատի իրենց սուրբ նշանաբանին: Այս կամաւոր վիճակագրութեան արձանագրուած հերոսները, այո, սրբազան խենթերը, աւ'ղ,

նշանակալի իօրէն նա ազատ են: Անոնք պարտաւարձանի հայրութեան չտեսող տղ կառնիներն են, չընկճուող, չյաղթուող հողիները, որոնց ազգային գիտակցութիւնը չէ մարտած, պապենական կրօնական հաստատութիւն չէ չքայած, յոյսը չէ խամբած, լոյսը չէ հանազած: Այս անապոծնական կոչումած մարտիկ ունին բարձրագոյն ու վեհագոյն կոչումը ընդարմացած ուղեղները պիտակցենաւ եւ մամուկապած ու բարունած սիրտերն ու հողիները վերակենդանացնելու ու վերաշխուժացնելու: Սրբազան խենթերը «անձնականը ընդհանուրին գոճելու քաջութիւնն ունին», պիտի ըսէր Մուրացան: Անոնք, գաղթաշխարհի մէջ առեղծած են իրենց «հողեկան հայրենիք»-ը եւ իրական հայրենիքի կարօտով կը տուչորին ու կը տուայտին, իրենց հողիներուն աչքերով կ'երազ են ու կը տեսնեն հայրենիքը իրենց առօրեայ կեանքի գործունէութեան մէջ: Այս պարտազան խենթերը, քիչ մը ամէն տեղ եւ ամէն մարզի մէջ, տանկի նման գլուխ ցցած, իրենց ներկայութիւնը գգալի դարձնելով, համայն հայրութեան յոյս կը բերեն, լոյս կը արեն: Անոնց պայքարը ճակատագրական է, վտանգի այդ կրուի մէջ է որ պիտի վճարուի հայրութեան գոյութեան իրաւունքը արեւելի մէջ: Սրբազան խենթերը կեանքի ամենի կոհակներուն եւ աստիկ հողմերուն կտրածք դրած, վճարած են վիզ չծուել, ծունկի չգալ, չվհասով. ուխտած են երկչոտ չըլլալ, յուսարեկ չդատնալ ...:

Հայ ազգը այս բախապարտ օրերուն, պէտք ունի նման պարտազան խենթերու, ինքնամոռաց նախնայներու, ինքնամատոյց անհատներու, անապոծնական ու ցնորամիտ մարդերու, որպէսզի յառաջ սասնին բեկեալ նաւը ընդ մէջ ալեկոծ ծովուն եւ գայն հասցնեն անքոյթ նաւահանգիստը փրկութեան:

Ողջո՛յն Սրբազան խենթերուն...:

Զեմար Քւյ. Նապանտեան

ՇՆՈՐՀԱՌՈՐԱՆՔ

- Նոր Տարուան եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առիթով, Պատրիարք Սրբազան Հայրը շնորհաւորական եւ բարի մաղթանաց գիրքեր եւ հեռագրեր յղեց Հոգեւոր եւ Կառավարական պետերուն, որոնց շնորհաւորագիրքը ընդունած է.-
- Ամենայն Հայոց Հայրապետ, Նորին Ս. Օծուծին Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին:
 - Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետ, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին:
 - Թուրքիոյ Հայոց Ամեն. Տ. Գարեգին Պատրիարք Գազանեանին:
 - Հոռվմեական Կաթողիկ Եկեղեցւոյ Քահանայապետին՝ Նորին Սրբութիւն Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին:
 - Մոսկուայի եւ Ռուսիոյ Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ Ամեն. Տ. Տ. Ալեքսէյ Բ. Սրբազան Պատրիարքին:
 - Գալուստ Կիլիկեան Հիմնարկութեան Նախագահ Տիար Միքայէլ Եսայեանին:
 - Թեմակալ Առաջնորդներուն, Պետական եւ Ազգային Հաստատութեանց ղեկավարներուն: